

L'HOSPITAL DE BADALONA. 1931-1939

MONTSERRAT CARRERAS I GARCÍA

Estudiar la fundació i el desenvolupament històric de l'Hospital Municipal de Badalona és parlar d'un capítol de la història local lligat, sens dubte, als canvis polítics i, per tant, a les diferents formes de concebre i organitzar la sanitat local. L'Ajuntament de Badalona es preocupà a poc a poc pels problemes relacionats amb la sanitat pública. Així, l'any 1913 s'inaugurava el Laboratori Municipal en compliment d'un decret publicat el 22 de desembre de 1908 que afectava les poblacions amb més de 10.000 habitants. Aquest organisme era el responsable dels exàmens de productes i matèries destinades al consum, l'anàlisi de les aigües que abastaven la població i la comprovació de les malalties d'origen tòxic.

Durant la Dictadura de Primo de Rivera es construí una extensa xarxa de clavegueres, es millorà l'abastament d'aigua corrent a la ciutat i s'inicià una campanya d'informació sobre el consum perillós, per a ús domèstic, de l'aigua de pou. Aquestes accions contribuïren a millorar la salut pública frenant les epidèmies periòdiques provocades pels gèrmens patològics que transmetien les aigües estancades dels pous. Malgrat tot, la situació sanitària dels treballadors era molt precària a causa dels pocs recursos econòmics de què disposaven i alhora per la manca d'una xarxa sanitària pública que permetés fer front a les necessitats assistencials dels obrers.

La fundació i els primers anys de l'Hospital Municipal

En proclamar-se la República, Badalona era una població amb greus problemes d'equipaments. La ciutat havia experimentat un creixement espectacular i sense precedents durant la dècada dels anys vint.

Així, tenia 29.361 habitants l'any 1920, i n'assolia 44.292 l'any 1930, convertint-se en la tercera ciutat catalana després de Barcelona i Sabadell. Badalona patia un dèficit d'equipaments considerable, sobretot en els barris. La majoria estaven faltats d'escoles i mercats, i a la ciutat en general mancaven, entre d'altres serveis, enllumenat, fonts públiques i un centre sanitari.

El consistori republicà sorgit de les eleccions municipals del 12 d'abril, es proposà dotar d'aquests serveis la població. Així, la construcció d'un hospital municipal s'inscriu dins un programa més ampli de millores a la ciutat.

L'any 1931 es disposava només d'un dispensari municipal per atendre els ciutadans de la localitat. Els obrers malalts que havien d'ésser hospitalitzats eren traslladats als Hospitals o Cases de Salut de Barcelona, on sovint no eren ingressats per falta de llits. L'Ajuntament de Badalona pagava quatre llits a Barcelona, però eren insuficients atès que, per terme mitjà, hi havia 10 malalts hospitalitzats i el mateix nombre de desatesos.

En el marc d'aquesta situació sanitària tan pèssima, el govern municipal, presidit per l'alcalde Josep Cases Costa i integrat per una Coalició d'Esquerres i l'Alianza Republicana, acordà, el 21 de maig de 1931, la construcció d'un Hospital Municipal. L'edifici, propietat de l'Ajuntament, havia estat anteriorment caserna de la Guàrdia Civil. Per tal d'adequar l'esmentat local s'hi destinaren 20.878,48 pessetes. En la mateixa sessió es llegí un document signat per la corporació de Metges Municipals –V. Bonet, J. Domingo, J. Carpa Gaya, F. Fabregat, F. Soler, J. Cuyàs, R. Pijoan, F. Escofet, Botey, Soler Badia, Josep Agustí i J.M. Rubiés– defensant la construcció d'un hospital i oferint-se a prestar serveis mèdics gratuïts durant el primer any.

El 17 de gener de 1932 s'inaugurava l'Hospital Municipal, i la premsa local –*El Clamor*, *El Eco de Badalona* i *Aubada*– es feien ressò de l'acte. Des de la seva fundació l'Hospital es definí com una institució sanitària de caire benèfic i així ho reflectia el Reglament aprovat el 1932 en el l'article que deia: «La finalitat o objecte que persegueixen les Cases de Guariment de Badalona i La Conreria, és atendre i donar la necessària assistència als malalts pobres residents en aquesta població i als transeünts que sofreixin malalties de caràcter agut, traumàtic o infeccios».

Façana de l'Hospital. *Memoria del Hospital de Santa Maria y San José de Badalona*, 1943.

Al llarg de la seva història, i així ho expressen els estatuts del centre, l'Hospital també atengué persones amb mitjans econòmics, però aquests malalts havien de fer front a les despeses ocasionades per la seva hospitalització.

El govern de l'Hospital fins que esclatà la guerra estigué en mans d'un patronat que presidia l'alcalde. Durant els primers quatre anys de funcionament, la institució hospitalària es regí per dos reglaments diferents. El segon fou el resultat de les reformes que aplicà l'alcalde-gestor Pere Borràs, nomenat després de la destitució de l'Ajuntament a causa de la participació en els fets d'octubre de 1934.

El primer reglament, aprovat el 3 de març de 1932 pel ple de l'Ajuntament, fou vigent fins a l'abril de 1935, en què entrà en funcionament el segon. Ambdós estatuts definien la institució sanitària com de caràcter benèfic i especialment dirigida als veïns de Badalona. El 1935 s'afegia també la possibilitat d'assistir els malalts pobres de localitats veïnes que prèviament haguessin concertat aquest servei amb l'Ajuntament badaloní.

Els dos estatuts especificaven les fonts d'ingressos de l'Hospital, essent la principal l'Ajuntament de Badalona, que hi dedicava una quantitat en els pressupostos municipals. També els donatius, llegats i almoines que poguessin fer els particulars o les entitats, i els ingressos que efectuessin en concepte d'estades els malalts benestants. Finalment, el reglament de 1935 incloïa també les quotes concertades amb ajuntaments veïns que volguessin disposar del servei sanitari, i les subvencions que s'obtinguessin del govern de la República o de la Generalitat de Catalunya.

La principal diferència que hi havia entre els dos estatuts era la composició de l'òrgan de govern de l'Hospital, o sigui del Patronat. El reglament de 1935 introduïa una competència més a desenvolupar per aquest organisme, com era l'elaboració d'un projecte anual de pressupost que havia de sotmetre's a l'aprovació de l'Ajuntament.

La composició del Patronat segons el reglament de 1932 era la següent:

- President:
- L'Alcalde.
- Vocals:
- Dos regidors en representació de l'Ajuntament.
- Dos representants de les Societats Patronals.
- Dos representants de les Societats Obreres.
- Dos representants de les Germandats Obreres.
- Un mestre i una mestra.
- Un farmacèutic.

Una mare de família.

Director tècnic i Vice-President:

L'inspector municipal de Sanitat que portés més temps de servei a la població.

Els càrrecs tenien una durada de quatre anys i podien ser elegits només una vegada.

La composició del Patronat segons el reglament de 1935 era la següent:

President nat:

L'Alcalde, Pere Borràs.

Vocals nats:

Jutge municipal, Ricard Terradell.

Comandant militar de la plaça, Jesús Torralva.

Rector de més edat de les parròquies, Antoni Briàs.

Notari més antic de la ciutat, Ramon Torras.

Director tècnic de l'Hospital, Víctor Bonet.

Secretari de l'Ajuntament, Josep Kíes.

Vocals representatius:

Un delegat del Departament d'Obres públiques i assistència sanitària de la Generalitat de Catalunya, Lluís Gubern.

Dos consellers municipals de Badalona, Ramon Gassió i Joan Borràs Canals.

Un conseller municipal dels Ajuntaments concertats amb l'Hospital.

Un farmacèutic designat pel Col·legi de Farmacèutics local, Joan Mongió.

Un mestre i una mestra nacionals designats pel Consell local de primera ensenyança, Esteve Vendrell i Joana Ferrer.

Un representant de la premsa designat per l'associació de la premsa local, Marc Giró Ros.

Vocals protectors:

Els benefactors de l'Hospital sense limitació de nombre i designats pel Patronat, Miquel Font i Enric Molina, de la Unió Patronal.

I Enric Sabater Borràs de les Germandats Obreres.

Els càrrecs eren renovats cada dos anys i podien ser reelegits.

El càrrec del director tècnic tenia una durada de cinc anys i també podia ser reelegit. Era nomenat per l'Ajuntament, a proposta del cos mèdic, entre els metges numeraris de l'Hospital residents a Badalona.

El Patronat passà de tenir 11 membres a 18 com a mínim, cosa que representà un 64,63% d'augment en la composició de l'organisme. El 1935 foren introduïdes en el govern hospitalari, persones notables de la ciutat, que hi eren incloses per la seva condició social benestant, poder polític o econòmic –notari, jutge, comandant militar i benefac-

tors–, a diferència de la composició patronal de 1932, molt més reduïda i amb un caire més popular.

El 1932 l'Hospital entrà en funcionament, amb capacitat per a 24 malalts, distribuïts en dues sales, una per a homes i l'altra per a dones. La resta de la planta baixa fou destinada a la cuina, el magatzem, l'administració i una sala de parts.

De l'assistència als malalts se'n feu càrrec el Cos Mèdic Municipal i un equip d'infermeres. Fou nomenat director el Cap de Sanitat local, Víctor Bonet.

Els metges que prestaren servei el primer any foren: Artur Botey, Joan Domingo, J.M. Rubiés, Joan de Déu Soler Badia i Francesc de P. Soler Escales. I les llevadores: Antònia Bellavista, Elvira Collell, Teresa March, Magdalena Navarro, i Anna Palou.

L'Administrador de l'Hospital i Sanatori Antituberculós fou, durant tota la República, Andreu Sansa.

Tradicionalment, les institucions hospitalàries i benèfiques havien estat en mans de l'església. No obstant això, durant el període republicà, i fonamentalment en el primer bienni, l'estat se secularitzà. En aquesta línia els serveis d'infermeria de l'Hospital foren encarregats a infermeres. Aquest fet despertà l'animadversió de la premsa i els sectors catòlics locals. Concretament el setmanari catòlic *Aubada*, en donar notícia de la inauguració de l'Hospital, es manifestà així: «El servei no serà prestat per monges, sinó per infermeres, per seguir la moda sectària actual».

El sistema de finançament de l'Hospital es basava en els ingressos que l'Ajuntament hi destinava i també en d'altres aportacions, com eren els donatius que individualment o per mitjà d'entitats culturals, recreatives o polítiques rebien l'Hospital i el Sanatori Antituberculós. D'aquests donatius, se'n feia ressò la premsa local, concretament *El Eco de Badalona* els publicava setmanalment. Els festivals, balls, tómboles i festes pro-hospital també eren freqüents i constituïen un cabal important d'ingressos.

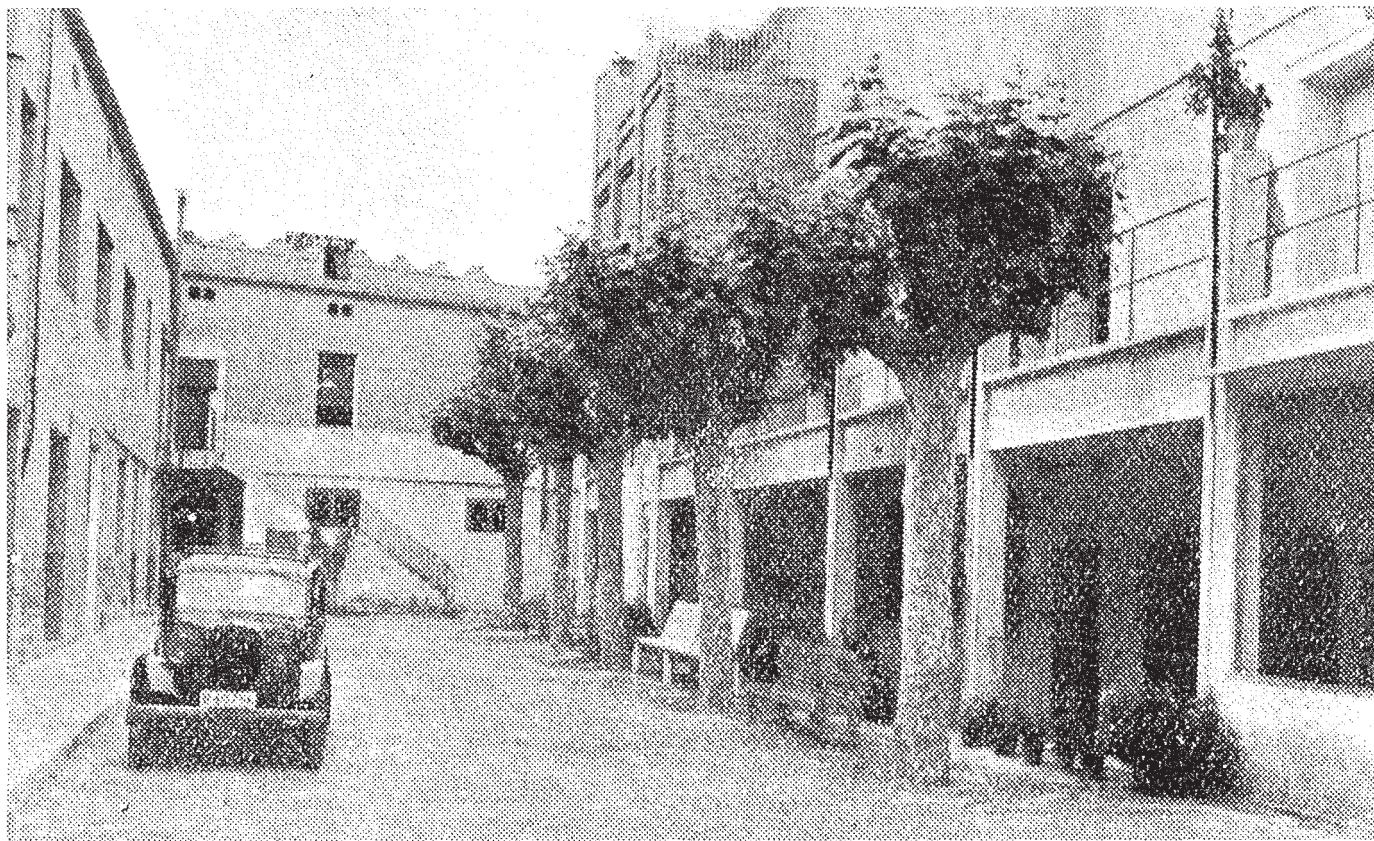
Aquest sistema d'aconseguir diners era força precari, ja que depenia de la voluntat benèfica i de la situació econòmica dels ciutadans i entitats locals, en un moment en què la crisi econòmica que afectava la República es feia cada cop més aguda. Aquesta font d'ingressos amb el decurs dels anys es veié reduïda, situant l'Hospital en un moment difícil econòmicament. Aquest fet el trobem recollit pel setmanari *L'Era*, en un article publicat pel Dr. Mascaró, en el qual es feia una crida a la població per recaptar diners.

Malgrat que l'Hospital s'inaugurà el 1932 l'edifici no estava acabat. Així, la primera ampliació s'inaugurava a l'octubre de 1933, quan encara no feia dos anys que l'Hospital havia entrat en funcionament. Es posaren en servei un quiròfan i s'instal·laren 30 llits per als malalts intervinguts quirúrgicament. També començà a funcionar un dispensari amb diverses especialitats mèdiques per atendre les consultes externes.

Per l'abril de 1935 les obres d'ampliació continuaven en les dependències del primer pis. La Generalitat hi contribuï subvencionant les obres amb 2.000 pessetes. Estava projectat habilitar dues sales per a tuberculosos amb capacitat per a 10 homes i 2 dones, a

més de dues sales més per a malalts infecciosos, amb capacitat per a 12 persones. El projecte incloïa la construcció de quatre sales individuals de pagament, una per a parts i un quiròfan, a més de la construcció de galeries cobertes a fi que els malalts poguessin fer «cures de sol i aire».

Les especialitats que oferia l'Hospital eren força àmplies segons un article publicat pel Dr. Mascaró, aparegut al setmanari *L'Era* al maig de 1935. Aquestes eren les següents: Medicina general, Cirurgia general, Malalties de l'aparell respiratori, Ginecologia i Obstetrícia, Pediatria, Oto-rino-laringologia, Dermatologia, Urologia, Oftalmologia, Aparell digestiu i serveis de transfusió sanguínia.

Pati de l'Hospital. *Memoria del Hospital de Santa María y San José de Badalona*, 1943.

L'Hospital de la guerra

En esclatar la revolta militar es produí el trencament de l'ordre republicà vigent. Durant els primers mesos, el país travessà una fase d'atomització del poder. Als diversos pobles i ciutats, un comitè d'àmbit local amb representació de les diverses forces polítiques i sindicals antifeixistes, prengué el control de la vida política enfrontant-se sovint a l'autoritat de múltiples comitès de barriada, de fàbrica i de sindicats que actuaven per iniciativa pròpia. D'altra banda, les autoritats legítimes anteriors a la revolta subsistiren, però sense força real. Aquesta situació no fou superada fins a la constitució, a finals d'octubre de 1936, dels ajuntaments catalans.

A Badalona, durant els tres primers mesos de la guerra, el Comitè Antifeixista i de Salut Pública prengué diverses iniciatives.

Pel que fa a la sanitat, el 24 de setembre aparegué publicat en el *Diari Oficial del Comitè* la dissolució del Patronat de l'Hospital aduint «que la tasca que ha realitzat no respon a les necessitats urgents que s'han d'atendre en l'esmentat establiment benèfic». També fou cessat el director del centre, Víctor Bonet, d'acord amb la nova estructuració directiva, en la qual desapareixia el càrrec de director mèdic, present des de la fundació de l'Hospital en el màxim organisme directiu.

En substitució del Patronat fou nomenat un Comitè que havia de confeccionar un nou reglament i dirigir la vida del centre. Formaven part del Comitè les persones i representacions següents:

Titular de la Delegació de Sanitat i Assistència Social del Comitè Antifeixista: Joan Manent Pesas (CNT).

En representació de l'Ajuntament: Manuel Ripoll (ERC).

En representació d'ERC: Àngel Rossell.

En representació del PSUC: Jaume Julià Sunyent.

En representació del la CNT: Lluís Balanco.

En representació de les Germandats: Isidre Vives.

En representació de les Corals: Manuel Barceló.

L'ascensió al poder de les organitzacions obreres i la necessitat d'abordar els problemes que la nova conjuntura de guerra plantejava provocaren canvis profunds en la vida local i en les institucions.

Un cop constituït, el 19 d'octubre, l'Ajuntament de Badalona, es prengueren els primers acords sobre el govern de l'Hospital. A finals de novembre de 1936 fou aprovat el reglament que regiria la vida hospitalària al llarg de tota la guerra.

La institució es definia amb «caràcter social destinada a prestar assistència gratuïta», i acollí els malalts necessitats de Badalona i d'aquells municipis que hi haguessin concertat el servei.

L'Hospital passava a ser competència de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social de l'Ajuntament. El govern del centre sanitari era delegat a un Consell directiu del qual formaven part:

President: Conseller de Sanitat i Assistència Social
Secretari

Vice-Secretari

Revisor i tres vocals

L'esmentat Consell era nomenat pel Ple de l'Ajuntament a proposta de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social. Hi estaven representats els sectors culturals, cooperatius i polític de la ciutat. La composició del primer Consell, nomenat al desembre de 1936, fou la que segueix:

Representant de l'Ajuntament: Manuel Ripoll Saborit (ERC).

En representació de la CNT: Vicenç Turon.

En representació del PSUC: Jaume Julià Sunyent.

En representació d'ERC: Àngel Rosell Fàbrega.

En representació de les Corals: Manuel Barceló.

En representació de les Germandats: Isidre Vives.

Els estatuts de l'Hospital deixaven el personal sanitari fora del Consell directiu, convertint aquest organisme en una direcció política amb representació dels sectors culturals i cooperatius de la ciutat, però proporcionalment amb una influència inferior.

El recurs de l'Hospital provenien, segons els estatuts, de l'Ajuntament de Badalona mitjançant una assignació en el pressupost de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social. També comptava amb els donatius de la Generalitat de Catalunya, les quotes dels Ajuntaments veïns concertats i, per últim, els donatius i subscripcions voluntàries.

Durant la guerra l'Hospital es mostrà del tot insuficient perquè, a més d'assumir les necessitats sanitàries que ja de per si tenia la població, hagué d'enfrontar-se a la creixent demanda que havia ocasionat la guerra, en augmentar la població amb l'arribada de refugiats –sobretot infants– i pels ferits provocats durant els bombardeigs.

Les víctimes dels bombardeigs eren ateses principalment als centres sanitaris existents a la ciutat: Cooperativa Sanitària Germanor, Dispensari i Hospital Municipal. Els dos darrers cobrien més de les dues terceres parts del servei.

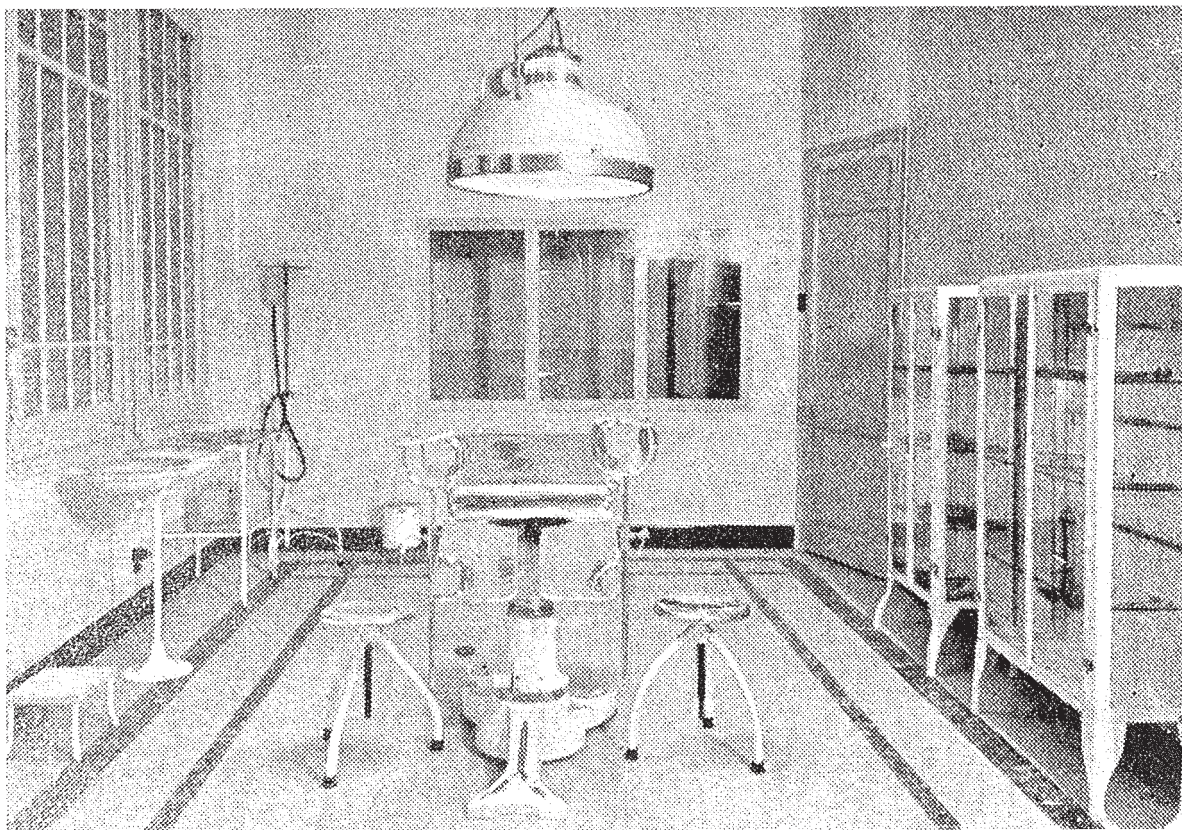
Els bombardeigs sobre la ciutat es produïren regularment des de març de 1937 fins a acabar la guerra ocasionant, segons que avalua J. Villarroya en la seva obra *Revolució i guerra civil a Badalona 1936-1939*, 119 ferits greus, 426 ferits lleus i 154 morts.

La situació de col·lapse sanitari fou estudiada per la Comissió de Govern de l'Ajuntament que acordà, el 28 de juliol de 1938, traslladar l'Hospital i Dispensari a l'edifici del Col·legi de Sant Andreu, que havia estat confiscat. La mesura no es pogué dur a terme perquè la guerra finalitzà uns mesos després.

Des que s'inicià la guerra, les autoritats municipals s'abocaren a resoldre els problemes plantejats en el camp de la sanitat i l'assistència social. Aquest esforç per millorar les condicions sanitàries i assistencials de la població es veu reflectit en l'augment espectacular de les partides de Beneficència i Assistència Social. Així, en el pressupost municipal de 1937 es dedicaven 198.961,75 pessetes a Beneficència i 613.000 a assistència social, mentre que el 1936 –pressupost aprovat abans de la guerra– s'hi dedicaren respectivament 160.795 pessetes i 27.000 pessetes.

L'Hospital Municipal, inaugurat el 1932, fou el primer centre hospitalari públic que funcionà a Badalona, fet que va representar un avanç important en el camp social i va beneficiar una gran massa obrera, ja que el centre sanitari els permeté gaudir d'assistència hospitalària gratuïta a la ciutat. El funcionament ordinari aviat es veié trencat per l'esclat de la guerra civil. Durant el conflicte el centre s'adaptà a la nova conjuntura bèl·lica.

La normalitat hospitalària tornaria acabada la guerra, després d'un període de depuracions en què foren expulsats dos metges i se substituïren les infermeres laiques per religioses. Un altre signe dels nous temps fou el canvi del nom «Hospital Municipal» per «Hospital de Santa Maria i Sant Josep». La resta de fets pertanyen a un altre capítol de la història de l'Hospital que algun dia desenvoluparem.

Quiròfan de l'Hospital. *Memoria del Hospital de Santa Maria y San José de Badalona, 1943.*